

Sefanja 2:3; 3:9-20 Matteüs 5:1-12

Westerkerk 1 februari 2026

Ds. Herman Koetsveld

Het verhaal van Jezus van Nazareth, ik wil dat mijn lezers, mijn volksgenoten gaan begrijpen dat in hem alles van de God geschonken Torah en de Godswoorden gesproken door de profeten meeklinkt, vol wordt, actueel wordt, aan het licht komt. Ja, dat in deze gekruisigde, gemartelde, door de leiders van de godsdienst verachte en aangeklaagde en tot de doodstraf voorgedragen mens in de Geest de Eeuwige leeft en ook nu te kennen is en op geestelijke wijze onder ons is.

Dat is wat Matteüs voor ogen staat. Hij vult er direct zijn ouverture, de eerste hoofdstukken van zijn evangelie mee. Te beginnen met het geslachtregister van Jezus vol getallensymboliek: Citaat: 'Al de geslachten van Abraham tot David zijn veertien geslachten (veertien: 2×7 , het getal van de volheid), en van David tot de Babylonische ballingschap veertien geslachten, en van de Babylonische ballingschap tot de Christus veertien geslachten'. 6 het getal van de schepping, maal 7, het getal van de goddelijke volheid. Zo die staat: de namen en getallen: een en al vervlechting van God en mens: als opmaat van wie Jezus is: ja, een en al vervlechting van God en mens.

Matteüs doopt zijn pen in de inkt en gaat dan vertellen. Van de geboorte van het kind Jezus, zoals de profeet voorzag in Bethlehem. En dan dat vluchtverhaal naar Egypte, ja natuurlijk, net als Israël werd Jezus uit Egypte geroepen. En zo vult de ouverture zich met al die vervullingscitaten 'opdat in vervulling zou gaan hetgeen door de profeten is gesproken....'.

Maar dan haast de evangelist zich om Jezus, inmiddels als volwassen man, zelf aan het woord te laten: 'Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabijgekomen' zo vat hij het eerste optreden van Jezus samen vlak voordat hij de groep leerlingen om zich heen vorm geeft. 12 mensen, natuurlijk 12 het getal van Israëls stammen, het getal van de kerk, en dan zelfs het getal van de hele oecumene, de hele mensheid.

Matteüs weet hoe Jezus zijn boodschap verbindt met profeten zoals Jesaja, Micha, en Sefanja. Die laatste die naast alle aanzeggingen van rampen en

oordeel, ook die nieuwe tijd voor zich zag van een mensengemeenschap, misschien wel klein, zwak en arm, maar wel geroepen om in de tijden van geweld en machtswellust toch ondanks alles(!) te vertrouwen op de veilige ruimte die de Eeuwige zelf is.

Matteüs denkt, weet, gelooft: deze woorden, dit vertrouwen, deze hoop, dit uitzicht, deze profetische omkering: dat is toch ook helemaal Jezus' boodschap. En hij besluit om na zijn ouverture vol vervullingscitaten Jezus nu eerst uitgebreid aan het woord te laten. Drie hoofdstukken lang wat de bergrede is gaan heten, met 8 zaligsprekingen als fenomenale opening. Het zijn deze woorden, deze hoofdstukken waarvan telkens weer gezegd is: ook door de kerk: dit kan zo niet. Mooie woorden, daar niet van, maar veel te radicaal, te wereldvreemd, volslagen onrealistisch.

Maar voordat ik naar de inhoud ga, wil ik jullie toch even wijzen op de vorm waarin Matteüs de 8 zalig-zijn-die-en-die-woorden heeft gegoten. Kijk even mee met vers 3 t/m 10. Allemaal in de derde persoon: het gaat om een 'zij', een te duiden groep gevolgd door een belofte, een uitzicht, hoop. Dat 1^e deel van vers 3' omdat van hen is het koninkrijk der hemelen. Kijk nou, dat is precies hetzelfde als de belofte van vers 10 eveneens: omdat van hen is het koninkrijk der hemelen. De eerste en de laatste: zelfde belofte. En dan weet je eigenlijk onmiddellijk: Matteüs heeft een omarmende structuur bedacht.

De 2^e gaat over dat troost zal worden toegeroepen aan wie treuren. Roepen, dat woord klinkt ook in de een na laatste, vers 9, die vrede stichter, die tot kinderen van God worden uitgeroepen. En de 3e vers 5, die zachtmoedigen die de aarde zullen beërven, hoe rijmt dat dan met vers 8, die reinen van hart: zij zullen God zien. Kijk nog toch de aarde beërven en God zien, dat hoort bij elkaar, hemel en aarde in één omarming. En nu weten we het zeker, dat het om veel meer gaat dan een poëtische truc, een listig vormdingetje. Het gaat om in deze eerste woorden van Jezus om de hoogste en diepste waarde, essentie van heel het bestaan, van heel het leven, van de meest intense waarheid van jouw en mijn leven.

Want kijk, die 2, verzen 6 en 7 die nu nog in het centrum, in het midden overblijven, waar alles om draait in de Torah en de Profeten: gerechtigheid en barmhartigheid, die nooit los van elkaar mogen komen te staan. Een van mijn

leermeesters zei: onthoud dit: de Bijbel leert je altijd met 2 woorden spreken. Hier de kern: gerechtigheid en barmhartigheid. Als die balans niet klopt, dan loopt, als dat uit het zicht verdwijnt, dan kan gerechtigheid zo ontaarden in hardheid en onmenselijkheid. Of barmhartigheid in een eenzaam makende, of zelfs tot cynisme leidende en uiteindelijk alle energie wegzuigende goede bedoelingen. Maar tesamen verenigen zijn hart en hoofd, geven richting aan het samenleven in het klein en het groot, openen zijn een nieuwe toekomst. Aan de slag, zegt dit nieuw te vormen kabinet, maar als de barmhartigheid voor de zwaksten in onze samenleving uit het oog zou worden verloren, de kinderen van de rekening voorop, dan zal de vervreemding naar elkaar toe nog verder toenemen. En als gerechtigheid wordt versmald tot het recht van de sterksten en de rijksten, in plaats van recht op bescherming voor al wat leeft, dan zullen de grote problemen van onze tijd de wereld verder onderuit halen.

Kom, zegt Jezus, kom, laten we de berg op gaan. Dan zijn we dichterbij God, misschien kunnen we dan ook beter kijken naar ons eigen leven, van een afstand en tegelijkertijd zoveel dichterbij. Kom, ga er bij zitten.

‘O vrede van Tiberias, o heuvels in het rond,
waar Jezus in het zachte gras de mensen liefhad en genas
en in hun midden stond.’

En dan begint hij te vertellen over het Koninkrijk der hemelen. Wat een misverstanden heeft dat later gegeven. Mensen zijn bij ‘hemelen’ gaan denken dat het over het hiernamaals zou gaan, maar dat bedoelt Jezus niet. Jezus bedoelt: laten we nadenken over al die mensen, over al die plaatsen waar God God wordt. En ook: waar mensen mensen worden. Hele mensen, zo heel, dat zij op God gaan lijken. Zo’n nieuwe werkelijkheid bedoelt Jezus, zo anders, zo prachtig anders dan de wereld van nu waar mensen zo vaak onmenselijk zijn.

‘Hij lijkt Mozes wel’, zegt iemand, ‘die ging ook de berg op om God te zoeken’. ‘Zalig wie arm zijn aan geestesadem, omdat van hen is het Koninkrijk der hemelen’ klinkt Jezus’ stem. Zalig. De nieuwere vertalingen zeggen: gelukkig. Het zet je zomaar op het verkeerde spoor, zo’n mooi woord voor iets dat intens zwaar of verdrietig is. Je zou zomaar kunnen gaan denken dat er dus toch nog wel iets goeds schuilt in de ellende. Een uitleg die gebruikt is in het verleden om b.v. de scherpste van de armoede niet te willen zien.

Zij die arm zijn aan geestesadem, de mensen die niets hebben om zich op voor te laten staan, de mensen die niet kunnen bogen op enige status, op enig aanzien, op enige erkenning; dat heeft niets met geluk te maken, dat heeft alleen met schreeuwend onrecht van doen. Het zijn de mensen die happen naar adem over wat hen wordt aangedaan. Weet je nog, die samenhang met die laatste zaligspreking? Het zijn de mensen die vervolgd worden omdat zij degenen zijn die recht zoeken, aan wie recht gedaan moet worden. 'Aan de slag'. Zal het ook een 'Aan de slag' zijn om de mensen die niets meer hebben om hun hoop te laten voeden op te richten, nabij te zijn, de hand te reiken, op te doen staan om het leven weer te kunnen en mogen omarmen?

Maak er nooit romantische mooipraterij van, van deze eerste preek van Jezus. Want moet je zien wie Hij verder nog noemt: de mensen die treuren, die hun verdriet nauwelijks te boven kunnen komen. En de zachtmoedigen, dat zijn de mensen zonder macht, de mensen die ook niet streven naar macht, maar die tegen alles in blijven vasthouden aan de stille kracht van de liefde.

En ja, dus ook die mensen die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid en daarmee onlosmakelijk de barmhartigen: zij staan in het hart van de opsomming. Zo verbonden met de Eeuwige, de Schepper van hemel en aarde. God die gerechtigheid wil en die barmhartig is voor wie hem zoeken. Zo komen we al dichterbij het geheim van Jezus' woorden: de relatie die er gelegd wordt tussen al die mensen die hier genoemd worden en de Eeuwige, de Rechtvaardige, de Barmhartige zelf.

En om dat te onderstrepen zegt Jezus dat de reinen van hart en de vredestichters, dat zij God zullen zien, dat zij kinderen van God genoemd zullen worden. Waarom koppelt Jezus het woord zalig, gelukkig, juist aan al die mensen die door de diepte van het leven moeten gaan? Omdat het de mensen van Gods voorkeur zijn, omdat hij zijn Naam juist met deze mensen verbindt.

Tegen alle 'gewone' verhoudingen in, tegen al die grootspraak van mensen in die zich verrijken, die hun machtsbasis al dan niet economisch verbreden, tegen alle gangbare onderscheidingen tussen mensen in, stelt Jezus een compleet nieuwe orde voor: die van het komende Rijk van God. Deels gebruikt hij de toekomstige tijd: want het is er nog niet, die nieuwe werkelijkheid; dat weten wij maar al te goed. Deels gebruikt hij de tegenwoordige tijd, want het is al

begonnen in de mensen van Gods voorkeur, en dat vraagt wat van ons, om dat ook zo te kunnen en te durven en te mogen zien.

Alles op zijn kop. Aan het einde van het evangelie zal Jezus zijn leerlingen laten zien dat ook hij ook zichzelf volledig identificeert met de mensen in verdrukking: als je de arme, de naakte, de ontheemde, de gevangene hebt geholpen, dan heb je mij geholpen, zegt hij.

De doorgaande bombardementen op onschuldigen in het ijskoude Oekraïne en eergisteren weer zo rampzalig in Gaza, de grote dood in naam van Allah in Iran en onder de Koerden in Syrië en op al die andere plekken als dramatische echo's van de herdenking, vorige week zondag, van de onmenselijkheid van 'Nooit meer Auschwitz', 81 jaar. Dietrich Bonhoeffer schreef in zijn dodencel in 1944: Christus wordt nog steeds elke dag opnieuw gekruisigd. Maar Jezus' woorden sterven niet. Hij roept toe: 'troost voor hen' en 'kinderen van God' zij die de vrede ondanks alles blijven zoeken

Op het laatst, verzen 11 en 12, verschuift de aanspraak: van zij, naar jullie. De leerlingen komen in beeld, wij, lezers, hoorders worden nu direct aangesproken, worden deelgenoot, daar in die hoge sfeer, dichtbij God, dichtbij elkaar, dichtbij ons zelf. En Jezus gebruikt datzelfde woord 'zalig', ook voor zijn leerlingen, als zij niet begrepen zullen worden, beschimpt en bespot, of zelfs vervolgd zullen worden. In de hemelen, zegt Jezus, daar is je loon. Oftewel, in God, daar is de ruimte voor je vrijheid, voor je hoop, voor je liefde.

Zo worden wij als gemeente middels de leerlingen aangesproken door Jezus die ons zo'n totaal andere orde dan die we elke dag zien voor ogen stelt. Dichter Huub Oosterhuis vat voor ons samen en zet de toon van ons leven:

Uw Naam ons eertijds aangezegd volhardt in onze oren
opdat wij doen het volste recht en zijn uit U geboren –
'de minste mens een naaste zijn', dat woord heeft zin gegeven
ons angstbeladen leven.

Die gaan de wegen van uw woord, geen lot is hen beschoren
dan Gij, Gij plant hun adem voort, uw land zal hen behoren.
Woestijnen gaan in dauw gedrenkt, geluk zal wedervaren
aan wie verworpen waren.

Godzijdank. Amen.